ZMĚNA PEDAGOGICKÉ PRAXE V DOBĚ KORONAVIROVÉ EPIDEMIE POHLEDEM STUDENTŮ UČITELSTVÍ

CHANGING TEACHING PRACTICE IN THE CORONAVIRUS ERA EPIDEMIC THROUGH THE EYES OF PRE-SERVICE TEACHERS

Alena Bendová[1], **Marie Horáčková**[1]

1 Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání

Abstrakt

Cílem příspěvku je prezentovat názory studentů učitelství praktického vyučování a odborného výcviku na průběh pedagogické praxe v rámci nových podmínek, která probíhala v jarních měsících 2020. Jsou popsána teoretická východiska problematiky. Dále jsou představeny výsledky kvalitativního výzkumu, kterého se zúčastnilo 36 studentů učitelství praktického vyučování a odborného výcviku. Na základě kvalitativní analýzy dat pak vznikly 4 kategorie: „(ne)vítaná změna", „změna pohledu na hospitace", „tak trochu jiná příprava na hodinu", „virtuální učitel – samouk".

Klíčová slova: *střední odborné školy, studenti učitelství, pedagogická praxe, koronavirová epidemie*

Abstract

The main goal of this work is to present opinions of students of Teaching of Vocational Subjects and Practical Training on the teaching practice in the new circumstances during the coronavirus epidemic in the spring of 2020. The first part presents the theoretical background. The second part presents results of a qualitative research conducted by performing interviews with 36 students of Teaching of Vocational Subjects and Practical Training. Qualitative analysis of the data revealed 4 categories: "situation perceived as a welcomed change", "change of the opinion on teaching observation", "sort of different preparation for a lesson", "virtual teacher-autodidact".

Keywords: *vocational high school, pre-service teachers, teaching practice, coronavirus epidemic*

1 Úvod

V době koronavirové epidemie došlo na Institutu celoživotního vzdělávání Mendelovy univerzity ke změně podmínek pro vykonání pedagogické praxe. Původní záměr zapojit studenty do distanční výuky jsme opustili poté, co nám mnohé střední odborné školy oznámily, že se potýkají s problémy při zprovozňování příslušné komunikační platformy. V zájmu zachování stejných podmínek pro všechny studenty, jsme přistoupili k náhradnímu řešení. Jeho podstatou bylo provedení analýzy předepsaného počtu virtuálních hospitací, natočení vlastního mikrovýstupu s přiložením odpovídající přípravy, provedení sebereflexe a zaznamenání všech realizovaných aktivit stanovenou formou do Deníku pedagogické praxe. Virtuální hospitace si studenti měli vyhledat podle svých oborů (např. na Metodickém portál RVP a jeho databázích). Poznatky získané z těchto hospitací se měly stát inspirací pro natáčení vlastních mikrovýstupů, které nahrazovaly závěrečný výstup ve škole. Studenti měli možnost se sami rozhodnout, zda se budou účastnit praxe podle nových podmínek nebo budou čekat na otevření škol.

2 Teorie

Při našem rozhodnutí využít výhradně videa k praxi studentů učitelství, jsme vycházeli z názoru, že použití videa může být možností, jak nahradit omezenou dostupnost pedagogických praxí (srov. Korthagen et. al., 2001). Také souhlasíme s tím, že video může významně přispět k celkovému rozvoji (budoucích) učitelů (Cullen, 1991). Sledování a reflexe videa je velmi cennou zkušeností, která má velký potenciál v podpoře učitelů (Sherin & Van Es, 2009). Učitelé mohou sledovat videozáznamy buď z vlastní výuky (např. Sherin & Van Es, 2009), nebo výuky ostatních (Seago, 2004). V námi provedeném výzkumu video sloužilo jako nástroj pro reflexi (srov. Gärtner, 2007) jak virtuálních hospitací, tak vlastního výstupu studentů v „domácích podmínkách".

3 Metodologie výzkumu

Cílem je prezentovat názory studentů učitelství praktického vyučování a odborného výcviku (dále jen UPVOV) na průběh pedagogické praxe v rámci nových podmínek, které byly vytvořeny v důsledku koronavirové epidemie.

Výzkumné otázky zněly: Jaký názor mají studenti na stávající podobu „náslechů" ve formě virtuálních hospitací? Jak se studenti vypořádali s natočením mikrovýstupu v podobě videa a jeho reflexí? Výzkumný vzorek tvořilo 36 studentů UPVOP z prezenční i kombinované formy studia ICV MENDELU. Data získaná z polostrukturovaných rozhovorů byla doplněna daty získanými z Deníků pedagogické praxe. Získaná data z rozhovorů i z Deníků pedagogické praxe byla podrobena kvalitativní analýze.

4 Výsledky

Na základě kvalitativní analýzy vznikly 4 kategorie:

4.1 (Ne)vítaná změna

Ačkoliv studenti chápou tuto situaci jako komplikaci, zaznívá i poukazování na řadu výhod. Vyzdvihují tento způsob jako dobrý trénink pro praxi. Do popředí se dostává zbavení se nepříjemných pocitů z praxe ve školním prostředí.

4.2 Změna pohledu na hospitace

Virtuální hospitace jsou velmi zřídka zaměřeny na odbornost studentů UPVOP. Studenti naopak kvitují možnost si hospitace rozdělit na menší části. Jsou pro ně zdrojem informací a inspirace z oblasti metod výuky, chování učitele a toho, jak by mělo jejich video po technické stránce vypadat.

4.3 Tak trochu jiná příprava na hodinu

Studenti, spíše než didaktické aspekty řeší takové problémy, jako je např. správné umístění kamery. Náročnost přípravy vidí často v tom, aby na videu vše vyznělo tak, jak je to zamýšleno. Často řeší problémy, které se týkají did. prostředků.

4.4 Virtuální učitel samouk

Při vlastním výkonu se studenti daleko více soustředí na sebe sama a začínají pochybovat o tom, zda správně pochopili zadání. „Najatí" žáci tu nepůsobí jako zdroj stresu, ale spíše jako uvolnění napětí. Zdrojem stresu se naopak stává technika.

5 Závěry a diskuse

Z uvedených výsledků vyplývá, že studenti si uvědomují nenahraditelnost praxe v reálném prostředí školy. Na druhou stranu přiznávají, že je jim příjemné nevystupovat ze svoji „komfortní zóny" a také přiznávají to, že v tomto ohledu neprožívají předpokládaný stres. Neprožívají tedy tak šok z profesní reality (např. Hinsch, 1979; Kremer-Hayon & Ben-Peretz, 1986). V souvislosti s virtuálními hospitacemi oceňovali studenti nesporné výhody v možnosti soustředit se na vybrané momenty a odnášeli si i informace, které se týkaly způsobu technických postřehů k tomu, jak video natočit.

Zároveň vyplynulo na povrch to, jak velký je nedostatek didaktických prostředků určených pro jejich odborné specializace, zvláště pak virtuálních hospitací zaměřených na odbornost studentů. Studenti dále nemohli dostat na přípravu, kterou zpracovali pro svůj výstup, zpětnou vazbu od žáků (srov. Broussea, 1997) Na druhou stranu byli nuceni zdokonalit svoje technické a digitální dovednosti. Při samotném natáčení mikrovýstupu měl jejich stres původ hlavně v digitální nekompetentnosti, v neochotě rodinných příslušníků a přátel účastnit se na výuce nebo omezené dosažitelnosti didaktických prostředků. Naše současná zjištění nás vedou k poznání, že video s mikrovýstupy studentů učitelství je možno využít jako podporu v rámci studia v „běžných podmínkách" kontaktní výuky. Výhodou je eliminace stresu, neboť příprava na praxi probíhá v „bezpečných podmínkách", což může mimo jiné i napomoci lepšímu zvládání stresu při výkonu pozdější praxe v reálném prostředí škol. Zároveň se potvrdila skutečnost, že video nemůže nahradit praxi v běžných podmínkách škol. Jeho využití můžeme doporučit jen jako náhradu pedagogické praxe pro závažné krizové situace, (příkladem je koronavirová epidemie), a to právě jen tehdy pokud není možné připojit se na výuku online.

6 Literatura

Brousseau, G. (1997). Theory of Didactical situations in mathematics. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Gärtner, H. (2007). *Unterrichtsmonitoring – Evaluation eines videobasierten Qualitätszirkels zur Unterrichtsentwicklung*. Münster: Waxmann.

Hinsch, R. (1979). Einstellungswandel und Praxisschock bei jungen Lehrern, eine empirische Längsschnittuntersuchung Beltz-Forschungsberichte. Weinheim, Basel: Beltz.

Korthagen, F.A.J., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B., & Wubbels, T. (2001). *Linking practice and theory: The pedagogy of realistic teacher education.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Kremer-Hayon, L., & Ben-Peretz, M. (1986). Becoming a teacher: The transition from teacher's college to classroom life. *International Review of Education*, *32*(4), 4134–22.

Seago, N. (2004). Using video as an object of inquiry mathematics teaching and learning. In J. Brophy (Ed.), *Using video in teacher education.* (s. 259–285) Amsterdam: Advances in Research on Teaching.

Sherin M. G. & Van Es E. A. (2009). Effects of Video Club Participation on Teachers' Professional Vision. *Journal of Teacher Education. 60*(1) 20–37.